

Inhoud

Voorwoord

Verbondenheid tussen de stad en de natuur

Beginbos/Vroege Vogelbos

Venster op de natuur

Stadslandgoed de Kemphaan/Almeerderhout

Thuis in het bos

Natuurbelevingcentrum/Oostvaardersplassen

Eenvoudig of complexe natuur?

Flaptekst/colofon

Voorwoord

Verbondenheid tussen de stad en de natuur

De grootste kwaliteit van Almere is dat de stad is ontworpen als een landschap. Deze kwaliteit is overal terug te vinden en maakt de stad uniek.

In 1968, nog maar 41 jaar geleden, viel Zuidelijk Flevoland droog en in het zuidwesten, dichtbij de Randstad, werd een groot gebied gereserveerd voor stedelijke ontwikkeling. Het was een oplossing voor de woningnood in de Randstad en bood Amsterdam de ruimte om de oude binnenstad te kunnen vernieuwen. Het was qua ligging een unieke plek; als op een eiland werd het omgeven door het Gooimeer, IJmeer, Markermeer en aan de noordzijde lagen de Oostvaardersplassen in wording en de oneindige akkers van Flevoland.

Het basisontwerp van de stad was een landschap met ruimte voor 250.000 inwoners die zouden gaan wonen in verschillende stadskernen, maar er werden ook duizenden hectaren gereserveerd voor groen en water tussen de stadskernen en groene wiggen en stadsparken in de stad zelf; in deze gebieden was ruimte voor meren, weteringen, natuur, landbouw, recreatie, bos, maar ook voor allerlei voorzieningen en functies die horen bij het stadsleven. Dit ontwerp is het geheim van Almere en een schat die het verdient gekoesterd te worden.

Direct na de drooglegging begon men niet alleen met het aanleggen van wegen en bouwrijp maken van de stadskernen Haven en Stad, maar er werd in 1972 ook meteen een robuust bos aangelegd, het Beginbos, dat bescherming bood tegen de wind. Bij de entree van de polder, de Hollandse Brug, werd in de kwelzone van de dijk het natte Kromslootpark gerealiseerd. In 1974 werd het Masterplan voor Almere gepresenteerd, een 'Stad in een Landschap' en toen in 1976 de eerste bewoners hun woningen betrokken, was een deel van het Almeerse landschap al gerealiseerd. Vanaf dag één werd er door de bewoners gebruik van gemaakt.

In de eerste tien jaar groeide de stad snel en werd er een begin gemaakt met de derde stadskern, Almere Buiten. Aan de stedelijke ontwikkeling ging steeds de realisatie van het groene landschap onder de noemer Buitenruimte vooraf. Er werden honderden hectaren water gerealiseerd; het Weerwater, de Noorderplassen en de Leeghwaterplassen. Dit was zeer lucratief want het opgebaggerde zand gebruikte men om de grond voor de stadskernen bouwrijp te maken. Verder werd er zo'n 4.000 hectare bos, park en plantsoen ingeplant en werden er grote arealen gereserveerd voor stadslandbouw. Het was een ongekende luxe om in zo'n landschap te mogen bouwen en te wonen. Vele andere new towns, zoals Purmerend, Zoetermeer en Hoofddorp, deden er jaren over om er later nog wat bos aan te kunnen vastplakken.

In 1981 maakte ik een start met mijn werk in Almere; ik had gesolliciteerd op de functie natuurvoorlichter en werd met mijn gezin inwoner van Haven. De stad kwam op mijn pad en ik heb er geen dag spijt van gehad. Mijn zwerftochten door het landschap van Drente van voor de ruilverkavelingen, jeugdervaringen met het 'bouwen' in het groen in de 'boomtown' Emmen, de oneindige ruimte van het Zambiaanse platteland en het schooltuinenwerk in het dynamische Rotterdam bleken stuk voor stuk ervaringen om mijn werk in Almere vorm te kunnen geven. Je stond hier met je poten in de klei, een enorme dynamiek. Er was behoefte aan ideeën en omdat de mensen elkaar wisten te vinden, vonden die een vruchtbare bodem. En de bomen groeiden dankzij de vochtige en vruchtbare klei nergens zo snel, gemiddeld een meter per jaar. Alles in de stad ontwikkelde zich stormachtig. Het was opvallend hoe enthousiast en betrokken de eerste bewoners waren en voor de kinderen was er ruimte waarin je kon ontdekken, verdwalen en avonturen beleven. Zou dat de reden zijn dat Almeerse jongeren die hier geboren en getogen zijn vaak opvallen door hun wil om zelf zaken te

ontdekken en vorm te geven? Ze moesten er in ieder geval als kind zelf iets van maken.

Mijn beleving is dat de nieuwe bewoners het landschap vanaf dag één veroverden. Bijna iedereen begon een volkstuin op één van de volkstuincomplexen. Volkstuinverenigingen met namen als De Kluitenduikers, het Spanningsveld en de Windhoek waren veelzeggend. Ze vertelden iets over de inspanningen en de weerbarstige klei en de wind die toen nog vrij spel had. Een excursie 'Vlierbessenplukken' vertaalde zich al snel in een optocht van honderdvijftig mensen, waarvan enkelen op bakkersfietsen, om de oogst te kunnen vervoeren. Een cursus 'Vogels in de Polder' kende grote wachtlijsten. Het Buitencentrum de Kemphaan in het Waterlandse Bos, de grote groene boskern van Almere, werd druk bezocht. Hier kon je kennismaken met het echte buitenleven. Later werd dit Buitencentrum doorontwikkeld tot het Stadslandgoed de Kemphaan. Mijn ervaring was dat deze stad in een landschap ruimte gaf en hielp om een Almeerse identiteit te ontwikkelen. Ook de scholen speelden hier op in met schooltuinen, buitenexcursies en lessen op het eerste Natuurcentrum het Eksternest. Voor mij was deze omgeving een feest om mijn werk te mogen doen.

In de loop van de jaren tachtig viel er echter ook een andere ontwikkeling te bespeuren. Het ging minder met de economie, de focus van Almere kwam steeds meer te liggen op het uitrollen van tapijtjes met woningen, wel 3.000 per jaar, en het realiseren van arbeidsplaatsen. In 1984, toen Almere gemeente werd en de stedenbouw een gemeentelijke opgave, kwam het zwaartepunt steeds meer te liggen op de ontwikkeling binnen de stadskernen. Haven moest worden afgerond, Stad was volop in productie en de ontwikkeling van Buiten ging moeizaam. Bij de gemeentewording bleef het grootste deel van de Almeerse Buitenruimte in eigendom van de staat, want de gemeente was bang voor de financiële consequenties van dit eigendom. Later ging de Buitenruimte over in eigendom van Staatsbosbeheer die het samen met het Flevo-landschap ging beheren.

Hierdoor werden Stad en 'natuur' min of meer gescheiden en het werd moeilijker om het Almeerse landschap in samenhang te ontwikkelen. Voor ieder stadsdeel was er een projectgroep die zich richtte op de ontwikkeling van de bebouwde kom binnen de stadskern. Voor de stad en de Buitenruimte in zijn geheel was weinig aandacht en de projectgroep 'Buitenruimte' die zich hiermee bezighield, werd opgeheven. Deze scheiding van eigendom en beheer tussen stad en landschap heeft er wel toe geleid dat de grote groene kernen zoals de Boswachterij Almeerderhout, het Pampushout en de Lepelaarplassen goed geconserveerd bleven. Het accent kwam steeds meer te liggen op met name het beheer van bos en natuur. Op zich ook geen wonder gezien de doelstelling en opdracht van organisaties als Staatsbosbeheer en Flevo-landschap. Een deel van de bestemmingen van de Buitenruimte is in deze periode ook opgeofferd, het gebied Tussen de Vaarten, gelegen tussen de kernen Stad en Buiten, was nodig om de woningbouwopgave te realiseren en een prachtig reservering voor stadslandbouw bij de Noorderplassen werd opgedeeld in woningbouw, bos en afgesloten natuur. Binnen de politiek werd in deze periode weinig gediscussieerd over de kwaliteit van het groen en het landschap en als er discussie was dan spitte dit zich vaak toe op de parken onder de noemer 'bouwen in het groen'. Dit leidde meestal tot een 'volksopstand' en dan werd het onderwerp weer snel van de agenda afgevoerd. Clubs als 'Houd Haven Groen' konden in de jaren negentig op veel aanhang rekenen. Ondertussen had zich in het Vroege Vogelbos bij Haven wel een 'parel' ontwikkeld: Natuurcentrum het Eksternest. Veel bezoekers, veel initiatief en betrokkenheid, een plek waar nog steeds de geschiedenis van het Almeerse landschap kan worden ervaren. Mensen die deze plek nu bezoeken, ervaren het als een oud landschap en kunnen zich niet voorstellen dat deze plek zich in het korte tijdsbestek van 35 jaar heeft kunnen ontwikkelen.

Op initiatief van met name Staatsbosbeheer was er in de loop van de jaren negentig wel een kentering. Staatsbosbeheer droomde van een ecologische verbinding tussen de Oostvaardersplassen en het Horsterwold. Een robuuste kilometers lange zone, duizenden hectaren groot geprojecteerd op uiterst vruchtbare landbouwgrond. Staatsbosbeheer begreep dat die ambitie alleen maar gerealiseerd kon worden als er ook draagvlak was in Almere en kwam met voorstellen om hun Almeers bezit meer open te stellen. De stad werd uitgedaagd om met ideeën te komen. In dit klimaat kreeg initiatieven uit de stad de ruimte om het stadslandgoed de Kemphaan te realiseren en Natuurbelevingscentrum de Oostvaarders te ontwikkelen. De gemeente heeft deze ontwikkelingen van harte ondersteund. Voor de afdeling Natuur- en Milieueducatie van de gemeente Almere, waar ik toen werkzaam was, waren dit mooie momenten om ideeën en kennis aan te dragen en onze activiteiten uit te breiden.

Opvallend was dat er na de periode 2000 bij de politiek en het stadsbestuur weer meer belangstelling kwam voor de kwaliteit van Almere: een unieke Stad in het Landschap. Een landschap waar gewoond en gewerkt kan worden, maar waarin je ook kunt dwalen en waar ruimte is voor nieuwe en vernieuwende groene activiteiten zoals de Floriade. Een landschap dat niet geconserveerd moet worden maar waarin nog volop ruimte is voor ontwikkeling waarmee nog veel waarde kan worden toegevoegd. De laatste jaren wordt de focus ook steeds meer op de bestaande stad gelegd en dan komt naast de bewoners ook al snel het omringende landschap in beeld.

Voor de Stad & Natuur is het landschap van Almere een fantastisch werkterrein. Ik ben er nog steeds trots op dat het in 2009 gelukt is om op basis van een brede inzet de gemeentelijke afdeling Natuur- en Milieueducatie te verzelfstandigen. Er is veel betrokkenheid in de stad en de locaties en programma's van Stad & Natuur Almere zijn niet weg te denken. Het Stadslandgoed de Kemphaan, het Vroege Vogelbos, de dierenweide in het Den Uylpark, de Oostvaarders, het zijn stuk voor stuk plekken waar Almeerders trots op zijn en waar veel valt te beleven. Stad & Natuur Almere wil ook samen met anderen nieuwe aantrekkelijke plekken ontwikkelen en realiseren. Denk maar aan de Buitenplaats in Almere

Buiten met zijn Warmoezerij, de natuurlijke speelplek in de mooie Uithof in Almere Haven en een kinderboerderij 2.0 in Almere Poort en er zullen nog veel aantrekkelijke programma's en activiteiten gepresenteerd worden. Stad & Natuur Almere is een ondernemende club, die gaat voor resultaat en die graag een bijdrage wil leveren aan een dynamisch Almeers landschap. Dynamisch zal het blijven. Niet alleen omdat de stad geworteld is in de vette klei, waarvan we weten dat hij uiterst vruchtbaar is, maar ook omdat de bevolking van Almere steeds meer verbondenheid voelt met het Almeerse landschap.

Hans Warrink

Beginbos/Vroege Vogelbos
Venster op de natuur

Er zijn weinig steden op de wereld met een plek waar het allemaal begon. Almere heeft zo'n plek: het Beginbos. Op 17 april 1972 wordt hier, zonder al te veel ceremonieel, de allereerste boom van Almere geplant. De boom is onderdeel van een bos om de inwoners van Almere Haven (waarvan de eersten in 1976 komen) beschutting te geven in de nog zo lege en winderige polder. Deze boom is ook het begin van de aanleg van het landschap dat voor Almere is ontworpen.

In 1980, als Almere Haven in aanbouw is en de eerste contouren van Almere Stad zichtbaar worden, komt een bosschuur gereed aan de rand van het Beginbos. Eén van de eerste gebruikers is Adriaan van der Zwan. Hij werkt bij de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (Rijp) als opzichter. 'Een prachtig gebouw, op een mooie locatie, met kantoorruimten en een keuken', herinnert hij zich dertig jaar later nog goed. Het enige minpunt is het puntige dak van de schuur. Dat is door zijn vorm niet optimaal geschikt om er machines te stallen.

Hij en zijn collega's verzorgen de aanleg van bossen, plantsoenen, recreatieparken en sportvelden.

Eén van de eerste dingen die ze willen doen, is iets van hun anonimiteit opheffen door de bosschuur een naam te geven. Er wordt onderling vaak over gesproken en het wordt een terugkerend item op de wekelijkse vergadering, maar het leidt niet tot een naam waarmee iedereen het eens is.

Uiteindelijk laat iemand een naambordje zien dat hij ergens heeft gevonden. 'Misschien is dit iets', oppert hij voorzichtig. Maar de naam ligt niet bij iedereen goed in het gehoor.

Op het bordje is het woord 'Eksternest' geschilderd.

Het spreekt Adriaan wel aan. De ekster is ten slotte een pioniervogel; rondom het gebouw is hij al vaak gezien. En er moet nu toch eens een naam komen.

Hij besluit tot een gewenningsperiode. De eerste paar maanden ligt het naambordje voor iedereen zichtbaar in het gebouw. Daarna wordt de volgende stap gezet en wordt het bordje op de schuurdeur gespijkerd. Er is commentaar maar er lijkt langzaam ook acceptatie op te treden. En in de vergaderstukken duikt de naam 'Eksternest' steeds vaker op. Het gebouw heeft zo, stilzwijgend, zijn naam gekregen.

Behalve de naamgeving, is er nog een handeling die van de anonieme bosschuur een herkenbare plek moet maken.

Adriaan neemt het initiatief tot het graven van een vijver en de aanplant van een bijzondere boom aan de rand van de vijver. De actie valt niet in goede aarde bij zijn bazen. Er volgt een reprimande maar uiteindelijk wordt de soep niet zo heet gegeten. Vijver en boom blijven.

De vijver wordt in een latere fase op initiatief van de vereniging Groei & Bloei en met tienduizend gulden steun van een lokale bank opgeknapt maar zal bij de laatste renovatie van gebouw en omgeving verdwijnen. De boom staat er nog altijd. De *Metasequoia glyptostroboides*, een Chinese moerascipres, is nu vernoemd als Adriaan van der Zwan Boom.

Intussen wordt er hard gewerkt. Het is behoorlijk aanpoten want er ligt een taakstelling om grote oppervlakten groen aan te planten en men wil de woonwijken zo snel mogelijk voorzien van bomen en struiken. Dat de stad erg snel groeit, verhoogt de druk alleen maar. Zo wordt in de periode van 1980 tot en met 1984, in vier jaar tijd, 4.000 hectare bos en stadsgroen in Almere aangeplant.

Aan de pionierperiode komt een einde. De inrichter van het gebied, de Rijp, beëindigt langzaam haar taken. Adriaan van der Zwan, sinds 1977 in dienst van de Rijp, is één van degenen die gaat werken bij de gemeente. Het bos en de bosschuur gaan ook over naar de gemeente Almere die op 1 januari 1984 wordt ingesteld.

De gemeente verzorgt natuureducatieve lessen, die in 1985 nog worden gegeven op een tijdelijke locatie, in de school De Tandem aan de zuidrand van Stedenwijk. Maar die ruimte is op korte termijn niet meer beschikbaar; de lokalen zijn nodig voor het geven van lessen.

Daarom besluit de gemeente tot de 'verwerving' van de bosschuur het Eksternest. Het woord 'aankoop' is in de stukken doorgehaald en vervangen door 'verwerving'. De gemeente stelt zich op het standpunt dat het gebouw een sociaal-culturele voorziening is. Deze gaat conform de afspraken met de rijksdienst 'om niet' over.

Bij de rijksdienst houden ze er een andere mening op na en vinden ze de bosschuur geen sociaal-culturele voorziening. De plaatsvervangend hoofd-directeur, Klaas van Aalderen, schrijft op 15 augustus 1985 'dat er geen mogelijkheden zijn

om het Eksternest per 1 januari 1986 om niet over te dragen, maar dat overdracht pas per 1 januari 1988 kan plaatsvinden tegen een middels taxatie vast te stellen verrekenwaarde'.

Het wordt een moeizame overgang.

Hans Warrink, hoofd natuureducatie van de gemeente, herinnert zich de sfeer nog goed. Om de zaak in beweging te krijgen gaat hij met zijn directeur, Nico van Schaik, naar het Smedinghuis in Lelystad waar de Rijk zetelt. Het wordt een ijsig gesprek waarbij de dingen niet bij naam genoemd worden.

Maar het zal anders lopen dan waar het op lijkt. Enkele maanden later komt er plotseling bericht: 'de sleutels kunnen worden opgehaald'.

De tijd begint te dringen want begin 1986 moet het natuurcentrum haar tijdelijke onderkomen in de basisschool De Tandem verlaten.

De gemeente betaalt uiteindelijk voor het gebouw een bedrag van 180.000 gulden. Voor de verbouwing en terreininrichting blijkt te weinig geld beschikbaar te zijn, want tegen de tijd dat het Eksternest geopend wordt, is er nog geen pad naar het gebouw aangelegd. Het beschikbare budget is op.

Hans besluit de aannemer opdracht te geven een pad aan te leggen. Dat levert hem een toegang naar het gebouw op en een uitnodiging van directeur Bert Hanssen van Gemeentewerken om op het stadhuis een officiële waarschuwing in ontvangst te nemen. Als het eenmaal zo ver is, is het 'ah, Hans, kom binnen'. Het wordt een genoegzaam gesprek.

Voor de officiële opening gaat Hans samen met zijn collega Ruud Steinhaus de bioloog en schrijver Dick Hillenius bezoeken op zijn werkkamer in Artis. Hillenius zal de opening verzorgen. De avond voorafgaand aan de opening gaat de telefoon. Het is mevrouw Hillenius. Dick is overleden.

Het dempt de feestvreugde maar de opening gaat door.

In het schoolseizoen 1985/1986 hebben klassen van basisscholen 680 keer deelgenomen aan één van de natuur- en milieuprojecten die in of vanuit het Eksternest worden georganiseerd.

Sindsdien is een hele generatie Almeerders als kind één of meerdere keren op het Eksternest in het Beginbos geweest en staat de naam in grote letters op de beide schuurdeuren.

Maar er gebeurt meer. Het gebouw wordt een vast onderkomen voor verschillende natuur- en milieuverenigingen in Almere. In 1990 komt de bijenstal gereed. Op 16 en 17 mei 1992 wordt de Manifestatie Biologische Landbouw gehouden. In september 1995 wordt het gebouw uitgebreid met een extra 'punt' die geheel in de stijl van de oorspronkelijke bosschuur is gebouwd. Een schapenwei en varkenswei worden aangelegd, het onderkomen voor het varken Edje komt tot stand, de Hermitagetuin en het Levende Huis worden aangelegd.

Het Vroege Vogelbos komt tot stand.

Op 25 juni 1988 bestaat het Vara radioprogramma Vroege Vogels tien jaar. Ter gelegenheid daarvan wil de Bomenstichting een bos aanleggen dat is vernoemd naar het radioprogramma. De Bomenstichting begint met verkoop van certificaten en de gemeente Almere biedt aan een deel van het Beginbos opnieuw in te richten en het als Vroege Vogelbos te laten vernoemen naar Vroege Vogels. Het plan gaat door en de gemeentelijke landschapsarchitect Martin Looije maakt het ontwerp. Het Vroege Vogelbos krijgt een speelfunctie en een educatieve functie.

Marcel van Dam, voorzitter van de Vara en Cees de Cloe, burgemeester van Almere, zijn aanwezig bij de opening van het Vroege Vogelbos en de aanplant van een moerascipres door minister Nijpels. Ze zijn het er snel over eens om de opnames van de tv-editie van Vroege Vogels te laten plaatsvinden in het Eksternest.

Het gebouw krijgt bij de verbouwing voor het tv-programma aan de achterkant een groot raam.

De televisieversie van Vroege Vogels bestaat sinds 1989. De Vara krijgt van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu subsidie voor de televisieversie. Door verschillende oorzaken wordt het niet het succes dat men ervan verwacht. Na enkele seizoenen stoppen de uitzendingen.

Onderwijs breidt de stad zich verder uit. Dat de ekster zal uitvliegen naar een nieuwe locatie ligt voor de hand.

Natuurcentrum het Eksternest verlaat de bosschuur en krijgt een onderkomen op Stadslandgoed de Kemphaan.

De naam 'Eksternest' valt onder de afdeling natuur- en milieueducatie van de gemeente en is inmiddels een merknaam geworden, niet alleen voor een plek of gebouw, maar voor een mooi educatief programma. Bij het vertrek uit het gebouw in het Vroege Vogelbos lijkt het dus voor de hand te liggen de merknaam mee te nemen. De afdeling is daarna in 2009 verzelfstandigd tot de Stichting Stad & Natuur Almere. Het werkterrein is groter geworden en de educatieve activiteiten zijn niet meer aan één locatie gebonden.

Het Vroege Vogelbos blijft intussen in gebruik voor natuureducatieve doeleinden maar het oude gebouw staat leeg. Er is nog sprake van om er een archeologisch centrum te vestigen, maar deze plannen worden niet gerealiseerd.

Uiteindelijk krijgt Hans in 2006 de opdracht om de bosschuur namens de gemeente te verkopen en met de opbrengst een Schaapskooi te realiseren. De bosschuur wordt verkocht aan zorginstelling Triade.

Triade vestigt in het gebouw een theeschenkerij en legt buiten een mooi terras aan. Je kunt er vergaderen, een evenement organiseren of een wandeling beginnen of eindigen. De schaapskooi is meestal voor het publiek toegankelijk en trekt in het voorjaar natuurlijk veel belangstellenden als er lammetjes zijn.

De locatie is een mooie entree voor de natuur en het landschap van Almere. Het idee komt dan ook op om de ekster

terug te laten vliegen naar de oude locatie, als drager van de historie van het Beginbos en het Vroege Vogelbos. In 2012 is de naam Eksternest, met het nodige ceremonieel, teruggekeerd. Het beeldje van een vliegende Ekster, dat in 1996 door Frans van der Ven is gemaakt en dat in het oude leslokaal hing, vloog in 2002 naar het nieuwe gebouw op de Kemphaan, maar is in 2012 'teruggevlogen' en te bewonderen in de 'grote piramide.'

Wie nu door het Vroege Vogelbos loopt, wandelt door veertig jaar geschiedenis. Het bos heeft gevarieerde, prachtig uitgegroeide bomen en een moderne schaapskooi met een kudde die actief deelneemt aan het beheer van de omgeving. Het gebouw het Eksternest, waarvan het asbesten dak is vervangen door riet uit het Kromslootpark, roept oude beelden op. Het is een plek met anekdotes en verhalen, waar tienduizenden kinderen de natuur hebben leren kennen.

Middenbos

Er is een poging gedaan om de naam 'Beginbos' in 'Middenbos' te veranderen. Dat was toen het bos in een pakketje gebieden overging van het rijk naar de gemeente. Een nieuwe eigenaar wil ten slotte graag laten weten dat hij de nieuwe bezitter is; door de naam te veranderen. Gelukkig heeft het bos zijn veelzeggende naam 'Beginbos' behouden.

Ontsluitingsweg

De huidige Muiderweg is ooit de ontsluitingsweg van Almere geweest. Als je de Hollandse Brug gepasseerd was, ging je over de Gooimeerdijk om vervolgens links af te slaan en de Muiderweg op te rijden. Het restant, de huidige Muiderweg, is na een reconstructie in 1985 opgeleverd.

Adriaan van der Zwan Boom

Deze boom (*Metasequoia glyptostroboides*, een Chinese moerascipres) is in het najaar van 1980 op initiatief van Adriaan van der Zwan geplant bij de ingang van het Eksternest. In de voorgaande tekst leest u er meer over.

Ed en Edje

De toenmalig minister van Milieu, Ed Nijpels, opent op 20 december 1991 het Vroege Vogelbos. Bij deze gelegenheid plant hij een moerascipres, een *Taxodium distichum* en laat zich rondleiden door Hans Warrink.

In het leslokaal ziet hij in het stro een varken liggen dat de minister belangstellend aankijkt. 'Heeft hij ook een naam?' vraagt Nijpels.

Hans, die onder dit soort omstandigheden even praktisch als alert is, antwoordt 'Edje', wetend dat de bezoeker dat wel weet te waarderen en de naam van de minister zal aan het varken een publicitaire meerwaarde geven.

Voor de nieuwbakken Edje gaat het leven vanzelfsprekend gewoon door. En Edje is natuurlijk ook nog van vóór Youtube. Anders zou zij nu op talloze clips te zien zijn en wellicht grote faam genieten met talloze hits. Maar het is een andere tijd. Als via de lokale media bericht wordt gedaan van pasgeboren biggetjes stromen de tekeningen binnen: in enveloppen en bezorgd door de post, gemaakt met kleurkrijt of kleurpotlood op papier. Die krijgen allemaal een plek rondom de moeder en haar kroost, vastgeprikt met punaises in de houten wanden van het varkenskot.

Edje heeft natuurlijk niet het eeuwige leven. Maar haar naam en faam gaan langer mee. Elke nieuwkomer heet weer Edje.

Voor Edje is een speciale varkensstal gebouwd naar een ontwerp van architect Tjitte Tigchelaar. De bouw van de stal wordt uitgevoerd door vrijwilligers van de Rotaryclub.

IVN Bostuin

De moerascipres van minister Nijpels staat aan de achteringang van wat vroeger De Hermitagetuin heette. De oorspronkelijke tuin was een ontwerp van de graficus Dick Letema, die een grote voorliefde heeft voor groen en tuinieren en die ook het nodige lesmateriaal voor het Eksternest heeft ontworpen.

De naam wordt ontleend aan het kunstwerk 'Das Doppelhaus' van de Japanner Kazuo Katase. Het kunstwerk wordt na een lange omzwerving in Almere in de tuin geplaatst.

De tuin is een aantal jaren niet in gebruik geweest en wordt ook niet onderhouden. Omstreeks 2011 is onder leiding van Herbert Koster de 'Bostuingroep', bestaande uit vrijwilligers en buurtbewoners, aan de slag gegaan om gezamenlijk de tuin te onderhouden. De naam van de tuin is nu 'IVN Bostuin'. Het is een aantrekkelijke, beschutte groene ontmoetingsplek aan de rand van Almere.

Das Doppelhaus

Tijdens de tentoonstelling Beeld en Land in Winschoten in 1987 maakt de Japanse kunstenaar Kazuo Katase (1947) indruk met zijn werk. De gemeente Almere koopt het aan. Het huisje heeft twee puntaken en bevat een keramische vaas, waaromheen honderd kunstrozen zijn gestrooid.

Het kunstwerk wordt geplaatst in de binnentuin van verzorgingshuis de Kiekendief in Almere Stad. Sommige bewoners associëren het werk met de dood en maken flink kabaal in de lokale pers. Daarop besluit de gemeente Das Doppelhaus naar het wandel- en recreatiegebied de Leeghwaterplas te verplaatsen. Tot ongenoegen van de wandelaars wordt het huis op een veel gebruikt wandelpad gezet, waar vandalen het werk met graffiti besmeuren en in brand steken.

Na een tijd te zijn opgeslagen bij afdeling Gemeentewerken, ziet men het donkerbruin geconserveerde hout helaas aan voor afval en wordt het weggegooid.

In 1991 is Das Doppelhaus in overleg met de kunstenaar opnieuw opgebouwd en wordt het geplaatst in de

Hermitagetuin bij het Eksternest. Wie door het raampje van het kunstwerk kijkt, ziet in een gitzwarte omgeving een witte vaas en de rozen van kunststof. Ze verbeelden de thema's die een rol spelen in het werk van Katase: liefde en verlangen, eenzaamheid, de verhouding van de mens tot de natuur en de tegenstelling tussen oosterse eenvoud en westerse romantiek.

Helaas is de eenvoudige houten uitvoering van het kunstwerk niet erg duurzaam. Das Doppelhaus is na verloop van tijd verwijderd.

Toneelrekwisieten

Een treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') en een beuk (*Fagus sylvatica quercifolia*) hebben als rekwisiet gediend bij de tv-opnames. Nadat de tv-versie van het programma is beëindigd zijn beide bomen buiten herplant. De treures staat aan de linkerkant van het wandelpad dat aan de achterkant van het Eksternest begint, tegenover de Ginkgo Biloba en de vijver aan de andere kant van het pad.

De *Fagus sylvatica quercifolia*, een beuk met bladeren die op die van de eik lijken, staat op de rotonde bij de parkeerplaats.

Datsja

In april 1995 is de 'Datsja' bij het Natuur-en Milieucentrum Het Eksternest herbouwd nadat het in de winter als kunstwerk op een van de meest onherbergzame plekken in Almere heeft gestaan. Het is dan ook nog eens bijzonder guur en koud weer. Als je de Datsja als bezoeker eenmaal hebt gevonden, is de warme kop borsjt en het glas wodka zeer welkom.

De Datsja, een Russisch buitenhuisje, is onderdeel van een uitwisselingsproject van de kunstenaars Paul Vendel en Michiel Voet. Eenmaal herbouwd bij het Eksternest raakt het gebouw, om nog onopgehelderde redenen, in de brand. Aan de eik naast de Datsja is de brandschade nog lang zichtbaar. Het gebouw is, tegen alle dan geldende milieuregels in, ter plekke begraven.

Het levende huis

In maart 1992 vindt de aanleg plaats van het kunstwerk 'Het Levende Huis' van Anne Mieke Backer. Het meubilair en de muren bestaan uit buxusstruiken.

Het oorspronkelijke werk is in 1981 aangeplant op een eiland in de Leeghwaterplas en bestond uit de plattegronden van drie woningen. Het noodzakelijke snoeiwerk wordt in de eerste jaren nog uitgevoerd, maar na de overdracht van het grondgebied en het kunstwerk van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders naar de gemeente verloedert het.

Het 'nieuwe' levende huis is een plattegrond van een woningwetwoning uit de Hoekwierde. Het wordt sinds de aanplant onderhouden door de vrijwilligers van het Genootschap het Levende Huis.

Een laan van appelbomen loopt van het gebouw via het Levende Huis naar het einde van de Muiderweg, of anders gezegd, het begin van de woonwijk.

De reuzenberenklauw

Er is een tijd geweest dat de reuzenberenklauw als tuinplant in de mode was. Je kon ze in tuincentra kopen.

Het is een indrukwekkende plant: hij wordt meters hoog, heeft klauwvormige reuzenbladeren en meerdere grote witte bloemschermen waarin duizenden zaden tot ontwikkeling komen. Er is ook een nadeel. Bij aanraking met het blad kan de huid van een mens geïrriteerd raken, de plant is moeilijk te verwijderen en hij tolereert nauwelijks andere planten in zijn omgeving.

De reuzenberenklauw voelt zich daarentegen in Almere goed thuis. In het Almeerderhout, het Beginbos en Kromslootpark is zijn aanwezigheid alom. Tot verdriet van de beheerders.

De plant hoort in Nederland niet thuis; het is een exoot afkomstig uit zuidwest Azië. Zijn natuurlijke verschijning in Almere zou nog wel enkele jaren geduurd hebben maar hij is eerder aanwezig.

Er gaat een verhaal dat het zaad van de reuzenberenklauw in Almere verspreid is door iemand van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Die ontkent dat desgevraagd. Hij heeft bij zijn werkzaamheden in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland wel plantenzaad uitgestrooid maar alleen van planten die van nature voorkomen op kleiige gronden; daar valt de berenklauw niet onder.

Adriaan van der Zwan, destijds werkzaam als opzichter in het stedelijk groen, eerst voor de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders en later voor de gemeente, vertelt dat in de eerste jaren van Almere de reuzenberenklauw onderdeel is van het plantenassortiment. De plant wordt als tweejarig plantje aangeplant in een gezamenlijk sortiment van groot hoefblad, *Polygonum* en *Lytrum*. Ze worden voornamelijk aangeplant langs het grachtenstelsel en in het bijzonder bij brughoofden. De latere overheersende aanwezigheid is volgens hem een gevolg van de enorme verspreidingskracht van de plant en van het sterk verminderde maaionderhoud in grastaluds en op bospaden.

De reuzenberenklauw kan daardoor zijn opmars beginnen. Het Beginbos is een van de eerste plekken buiten het stedelijk groen waar hij arriveert.

Met de nodige gevolgen. Nieuwe aanplant van bomen in het Beginbos en Vroege Vogelbos mislukt, herinnert Hans Warrink zich, omdat de jonge bomen het niet kunnen winnen van de reuzenberenklauw. Wat tegelijkertijd opvalt is dat op plekken waar de schaapskudde graast, geen berenklauw groeit. Het idee om een eigen schaapskudde te beginnen wordt geboren. Reuzenberenklauwen verdwijnen in het najaar maar kiemen of lopen in het voorjaar weer uit. Schapen vinden de jonge spruiten van de plant lekker en eten ze op. Het is die ervaring die later gebruikt wordt om een

schaapskudde de berenklaauw te laten bestrijden in het Beginbos en het Kromslootpark.

Schaapskooi Vroege Vogelbos

In het Vroege Vogelbos staat een schaapskooi die 100 tot 150 schapen onderdak biedt. Het wordt ook wel een 'schapenhotel' genoemd. Het gaat met name om de ooiën, de vrouwtjes, die hier in het vroege voorjaar mogen aflammeren, om vervolgens voor het grootste deel weer naar het Kromslootpark te vertrekken om daar hun werk te verrichten. Het gebouw is in 2006 ontworpen door het architectenbureau 70F Architecture uit Almere.

De schaapskooi heeft dus een ecologische beheersfunctie. De schapen begrazen een deel van het Vroege Vogelbos en het Kromslootpark: ze hebben de opdracht om de berenklaauwen in het gebied te lijf te gaan.

Aan het bouwkundig concept liggen oude Nederlandse schaapskooien ten grondslag, maar met aanpassingen. Dit gebouw is groter en heeft ruimten voor het publiek en de medewerkers.

De schaapskooi heeft in 2008 een prijs gewonnen als 'World's Best Pleasure Building' op het World Architecture Festival Awards (WAF Awards) 2008. De jury was vooral te spreken over de interpretatie van het concept schaapskooi en de simpele en zichtbare uitwerking daarvan.

Linden uit Buitenveldert

Tijdens het plantseizoen 1988/1989 is in Almere een aantal linden geplant afkomstig uit Buitenveldert. De bomen moesten wijken voor een aan te leggen tram/metrobaan. Ze waren toen 35 jaar oud. Een deel van de linden is rondom het Eksternest aangeplant.

Ginkgo Biloba

Schrijver dezes heeft, toen hij op het Eksternest werkzaam was, onder werktijd een artikel geschreven en, na publicatie in een landelijk tijdschrift, een vergoeding ontvangen van zeggende en schrijven honderd Nederlandse guldens. In het stuk staat iets over de 'meerkernige' opzet van Almere en dat bevalt sommigen in de gemeentelijke organisatie niet. Via de hiërarchische weg gaat er een berisping uit. De chef die de berisping moet overbrengen is Hans Warrink. Waarom hij de vermaning nooit heeft overgebracht, heeft hij nooit verteld. Ofwel hij vond het onzin, die kans is groot, ofwel hij moet gedacht hebben 'het ene oor in, het ander oor uit'. Ook daarin zou hij gelijk hebben gehad.

Al goed, het voorval was memorabel genoeg om een boom te planten. Ten slotte was er een budget. Van de honderd gulden is een Ginkgo Biloba aangeschaft en geplant bij de vijver vlak achter het Eksternest. Een mooi beeld, zo'n boom van voor de ijstijd in een zo jong, nieuw bos. En met bladeren die het midden houden tussen die van de loofboom en de naaldboom: de waarheid is altijd relatief.

Hunebed

In de Bostuin ligt een steen, misschien afkomstig van een hunebed maar in ieder geval uit Scandinavië. Een boorgat is nog zichtbaar, dat moest gemaakt worden om de steen te laten springen. Anders was hij door zijn grote gewicht niet te vervoeren. Veel van dit type en formaat stenen tref je aan langs de dijk tussen Muiden en Muiderberg. De steen in de Bostuin is gevonden in het Vroege Vogelbos. De reden waarom hij daar terecht is gekomen is onduidelijk. De aanwezige zeepokken verraden dat de steen in het zoute water van de Zuiderzee heeft gelegen. Van boord gevallen tijdens het transport over de Zuiderzee?

Stadslandgoed de Kemphaan/Almeerderhout

Thuis in het bos

Stadslandgoed de Kemphaan is onderdeel van het Almeerderhout, een jong, snelgroeiend bos en één van de grotere loofbossen van Nederland. Dat bos is ecologisch gezien nog altijd in ontwikkeling. Van een typisch polderbos, waar de boomplantmachine dicht opeengeplante boomvakken heeft achtergelaten, moet het een natuurlijk en gevarieerd bos worden waar duurzame houtsoorten als eik, linde en iep de ruimte krijgen. Dat bos heeft al bij zijn ontwerp zeer karakteristieke elementen meegekregen als open ruimten, landbouwkavels, waterpartijen, vaarten en schier oneindige bomenlanen. Het zijn deze landschapselementen die er sterk aan bijdragen dit omvangrijke bos aantrekkelijk te maken voor de bezoeker.

De locatie van het stadslandgoed is ooit de uitvalsbasis geweest van waaruit de bossen ten zuiden van de A6 zijn aangeplant.

Sake Banga was toen opzichter bij de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, de organisatie met de taak om de ontwikkeling van Almere op gang te brengen. Banga was in het veld verantwoordelijk voor de aanplant van de bossen en de parken. Hij hield kantoor op de Kemphaan. Nu kunnen we ons nauwelijks voorstellen hoe ongenaakbaar en leeg de polder in die periode moet zijn geweest. Het was in die omstandigheden dat Sake vriendschap sloot met een zwarte kever, om toch enige aanspraak te hebben. Het werd zijn huisdier en zijn onderkomen werd een luciferdoosje. Natuurlijk werd de kever gevoerd en ook uitgelaten. Dan kroop hij naar de rand van het tafelblad tot hij niet verder kon en bij speciale gelegenheden werd hij op de vloer uitgelaten. Op een dag kwam een bode de weekrapporten ophalen. Iemand uit de bewoonde wereld en zonder enig besef van de bijzondere band die hier was ontstaan. De kever liep op dat moment over de vloer en voordat Banga er iets aan kon doen was zijn huisvriend verdwenen onder de schoenool van

de bode. Dat zijn bezoeker ook nog 'zo!' riep, maakte het niet prettiger.

Na de aanplant van de bossen werd de Kempphaan een voorlichtingscentrum voor milieuvriendelijk tuinieren en vond je op het terrein een aantal voorbeeldtuinen. Dit 'Buitencentrum de Kempphaan' was onderdeel van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Het centrum speelde in op een behoefte. De nieuwe inwoners van Almere kwamen uit de oude wijken van Amsterdam en het Gooi en eenmaal verhuisd, wilden velen iets doen met die bijzondere groene ruimte rond hun woningen. Dat was onder andere volkstuinieren en dat is in Almere een veel beoefende hobby geworden. Toen in 1981 het openbaar lichaam Zuidelijke IJsselmeerpolders (Zijp), de voorloper van de gemeente, een natuurvoorlichter zocht, solliciteerde Hans Warrink en werd hij aangenomen. Het begon allemaal erg eenvoudig. Hij kreeg een bureau en een 'meter lundiplank' in het gebouw van Gemeentewerken op de Steiger in Almere Haven. Eén van de eerste activiteiten was om op het Buitencentrum de Kempphaan, in samenwerking met de projectleider van het centrum, Peter Ketel, een cursus milieuvriendelijk tuinieren op te zetten.

Het was van meet af aan een groot succes, gezien de permanente wachtlijsten. Er kwam in 1984 abrupt een einde aan toen een lid van de directie van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (Rijp) ontdekte dat een medewerker van het openbaar lichaam Zijp gebruik maakte van faciliteiten van de rijksdienst. De cursus was ten einde.

Helemaal onverwacht waren dit soort voorvallen niet. Het akkefietje was onderdeel van een strijd tussen twee overheidsorganisaties die de nieuwe inwoners van Almere hadden leren kennen als het 'Conflict Rijp/Zijp'. Dat conflict had een zeer formeel niveau, de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders zou uiteindelijk het veld moeten ruimen voor het openbaar lichaam Zuidelijke IJsselmeerpolders.

Er was ook een praktisch niveau. Er werd op allerlei manieren binnen beide organisaties energie in het conflict gestoken en je maakte af en toe de gekste dingen mee. Toen er in 1982 een dauwtrapwandeling in het Almeerderhout was uitgezet, compleet met papieren gidsje en bewegwijzering, meldde zich één van de deelnemers bij Hans Warrink (die de wandelroute had bedacht) met de mededeling dat de route niet klopte. Er ontbraken bewegwijzeringspaaltjes. En inderdaad, die waren er op een deel van de route uitgerukt en in het bos geworpen, zo bleek bij een inspectie. Hans en de teleurgestelde wandelaar, een lid van de directie van de Rijp, trokken in stilte een even beschamende als machteloze conclusie: dit was geen werk van ordinaire vandalen.

Met het Buitencentrum de Kempphaan zou het, om andere redenen, niet goed aflopen. Het centrum was in 1986 overgegaan van de Rijp naar het ministerie van Landbouw en dat departement voerde bezuinigingen door, waardoor deze buitenpost in 1991 haar deuren moest sluiten. De opstallen kwamen leeg te staan en de tuinen verpieterden. Natuurlijk werd er een actiegroep opgericht met de naam 'Behoud de Kempphaan!' maar deze heeft het buitencentrum niet kunnen redden. Toch was het de eerste stap naar het huidige stadslandgoed.

Het probleem kwam op het bordje van de gemeente te liggen en daar benaderde men het als een tweeledige keuze: een projectmatige ontwikkeling op de Kempphaan of een publieksfunctie voor de Kempphaan. Onder het bewind van de toenmalige VVD-wethouder Jan Wachtmeester werd gekozen voor een publieksfunctie.

Inmiddels hadden zich ook enkele lokale notabelen over het probleem ontfermd. Ze staken de koppen bij elkaar en begonnen te denken in termen van een landgoed met verschillende functies bedoeld voor de inwoners van Almere. Het was voldoende stof voor vormgever Dick Letema, in zijn vrije tijd een groot natuurliefhebber, om een eerste schets te presenteren.

Zijn visualisatie werkte aanstekelijk. Een eerste doorbraak kwam er in 1994/1995 toen Stichting Aap moest vertrekken uit Amstelveen. Stichting Aap is ooit begonnen als een particulier initiatief met de opvang van een doodshoofdaapje in een Amstelveense huiskamer. Later werd de opvang van dieren verzorgd in een kas in Amstelveen. Het succes van de stichting en de dreigende verdwijning van de kas maakte het noodzakelijk om te kijken naar een andere locatie.

Met die wetenschap nodigt Hans Warrink directeur David van Gennip van Stichting Aap uit om op het terrein van de Kempphaan te kijken. Voor de dierenopvang een mooie, rustige locatie in een bos en met uitbreidingsmogelijkheden. De gebouwen op het stadslandgoed zijn dan gebarricadeerd met hoge hekken en een vriendelijke en behulpzame kunstenaar is aangesteld als kraakwacht. Ze klimmen over het hek om de gebouwen te inspecteren. Deze eerste kraakactie zal leiden tot de verhuizing van Stichting Aap naar Almere.

Een tweede kraakactie, om een andere reden, krijgt vorm als boer Tom Saat en boerin Tineke van den Berg op uitnodiging van de inmiddels door de notabelen opgerichte Stichting de Kempphaan, op het terrein een kavel kraken om zo de start van de 'Stadsboerderij Almere' luister bij te zetten.

Beide veldacties leiden ertoe dat de eerste twee deelnemers van het stadslandgoed binnen zijn. Er zijn meer belangstellenden en er wordt een inrichtingsplan gemaakt door het bureau Nieuwland dat ook voornemens is er een vestiging te openen.

Maar de activiteiten kunnen niet verhullen dat er onvoldoende geld is om de rekeningen te betalen. Bert Gijsberts, dan directeur van groenbedrijf Boogaart Almere, heeft als vrijwilliger al eens geholpen om een bomenkapactie op te zetten met de plaatselijke Lions. Het was één van de eerste acties om het stadslandgoed te realiseren. Met de kap werden bij wijze van spreken de piketpaaltjes voor het landgoed uitgezet. Later werd zijn bedrijf ingehuurd maar tezamen met ondernemer Herman Reimert, van civieltechnisch bedrijf Gebroeders Reimert, moesten ze het toch wel hebben van goed vertrouwen want voor het geleverde werk bleven de centen voorsnogen uit. Uiteindelijk smaakt het allemaal goed, het was een vooruitziend plan op een bijzondere locatie en op een bijzondere manier tot stand gekomen. Bert Gijsberts

achteraf: "Het is een compliment voor de stad dat het initiatief is gerealiseerd."

In een overleg in 1999 met het college van burgemeester en wethouders stelt burgemeester Hans Ouwerkerk onomwonden de vraag: 'is de stichting failliet?'

Een week later is een projectwethouder aangesteld, Henk Smeeman. Voor hem was De Kemphaan op dat moment niet veel meer dan 'een leuk stukje groen' waarvan de betekenis uit beeld was geraakt. Maar zowel in de raad als in het college was het de tijd dat men meer aandacht wilde voor de bestaande stad. De focus moest niet alleen gericht zijn op groei van het aantal woningen en arbeidsplaatsen. Er liep een traject 'rood voor groen'; er was behoefte aan bijzondere groene projecten.

Toen het bestuur van Stichting de Kemphaan haar plannen uit de doeken kwam doen bij de gemeente pakte dat goed uit. Henk Smeeman: "Ze hadden een verhaal waarvan ik enthousiast werd."

Er kwam een kaart op tafel met de plannen. Op de rand van een papiertje werden de kosten uitgerekend: 8,5 miljoen gulden. De gemeente had toen een investeringsprogramma en het voorstel ging in één moeite door het college en de raad. Daarbij werd ook besloten het gemeentelijk Natuurcentrum het Eksternest te verhuizen naar het stadslandgoed. In het krediet was een bedrag opgenomen om van het 'oude' Eksternest in het Vroege Vogelbos een 'archeologisch centrum' te maken. Dat laatste is er nooit van gekomen.

Ook Staatsbosbeheer wordt benaderd als deelnemer voor het stadslandgoed en Bert Hanssen treedt aan als gemeentelijk projectleider.

Het was niet de opzet de investering terug te verdienen, wel dat de exploitatie neutraal zou zijn. Dat laatste blijkt in de praktijk een weerbarstig verhaal, zodat na de eerste collegeperiode van Henk Smeeman GroenLinkswethouder Heleen Visser er regelmatig mee te maken krijgt.

In de tweede collegeperiode van Henk Smeeman gaat het vooral om de ontrafeling van de gemeente en het particuliere ondernemerschap op het stadslandgoed. Het stadslandgoed valt nu onder een zelfstandige stichting.

Er zijn dus drie wethouders, Wachtmeester, Smeeman en Visser, betrokken geweest bij het ontstaan van het stadslandgoed, dat nooit onderdeel is geweest van de lopende gemeentelijke plannen. Het moest worden ingevoegd en had daarvoor de steun nodig van drie bestuurders. 'Het had dus ook drie keer mis kunnen gaan', analyseert Henk Smeeman het ontstaan van het stadslandgoed. Hij is via bestuursfuncties nog altijd betrokken bij het stadslandgoed. Het project is een succes geworden. Voor Almeerders was het stadslandgoed al snel een aantrekkelijke plek. Grote manifestaties trekken grote aantallen mensen maar aan de 'gewone loop' ontbreekt het De Kemphaan evenmin. Dat zit 'm ook in de nieuwigheden die met regelmaat worden geïntroduceerd: een uitkijktoren, een speeltoestel, een wandelpad... Dat trekt mensen. Al in zijn wethouderlijke periode bereiken Henk Smeeman de positieve berichten. Van buiten Almere kwamen veel positieve reacties: zo'n landgoed, dat wilde men elders ook wel.

En het was gewoon een leuk onderdeel van de portefeuille. Het is hem zelfs overkomen dat hij als cadeau een aantal geiten in natura in ontvangst heeft genomen.

De kaart, die bij de bespreking tussen het bestuur van Stichting de Kemphaan en de gemeente op tafel lag, is in grote lijnen gerealiseerd. De veranderingen die hebben plaatsgevonden, zijn vooral het initiatief geweest van landschapsarchitect Kees Hund. Voor hem geldt dat een ontworpen landschap zoals een landgoed begrijpelijk moet zijn voor bezoekers en dat vaste ontwerpregels worden gehanteerd.

In het ontwerp is een duidelijke zonering van 'cultureel' naar 'natuurlijk' gelegd. De ruimte rond het centrale hoofdgebouw heeft een strenge geometrische vormgeving. Verder weg van het hoofdgebouw worden de functies en de vormgeving steeds natuurlijker.

Een ontwerpregel is dat een functie door zijn succes na verloop van tijd niet met ruimtegebrek te maken mag krijgen en dus op een plek moet komen waar uitbreiding mogelijk is.

Het parkeren was aan de noordelijke kant van het terrein langs het Kemphaanpad gedacht, maar hier zouden capaciteitsproblemen ontstaan. Het parkeren werd daarom verplaatst naar de zuidkant. Het is de reden waarom het centrale gebouw feitelijk verkeerd om ligt. Bezoekers die met de auto komen, kijken tegen een gevel aan in plaats van de uitnodigende entree naar de overdekte markt aan de andere kant van het gebouw.

Aan de zuidkant heeft het parkeren vorm gekregen in een speciaal ontworpen 'parkeerlaan'. Kees Hund: "Het ergst is een leeg parkeerterrein. Daarom staan er bomen tussen de auto's. Als er geen voertuigen zijn, zijn er de bomen om de ruimte op een aangename manier te vullen." Achteraf bedacht Kees Hund zich dat hij zich voor de parkeerlaan heeft laten inspireren door de Amsterdamse grachten: "Ook daar wordt tussen de bomen geparkeerd."

De parkeervakken zijn diep, maar de weg zelf is smal waardoor de Kemphaanweg geen doorgaand karakter heeft en uitnodigt tot een rustig rijgedrag. Een bosvak aan de kant van de Waterlandseweg markeert de entree. In dit perceel zijn tussen de populieren beuken gezet, zodat het vak dankzij deze duurzame boomsoort een grotere kans heeft om te blijven bestaan als de populieren vanwege hun ouderdom moeten wijken.

Het gebouw van Stad & Natuur Almere is gespiegeld waardoor de entree nu aan de weggkant ligt en de twee belangrijkste zalen een mooi uitzicht hebben gekregen op de dierenweide of de gracht.

Het gebouw van Kindervakantieland is opgeschoven. Het stond op een zichtlijn, het pad dat loopt van het centrale gebouw naar het Labyrint in het bos. In een ontworpen landschap moet hiërarchie alleen gebruikt worden om te ordenen. Een gebouw of een boom aan het einde van een zichtlijn is een verkeerde vorm van hiërarchie. Het ontnemt de bezoeker de mogelijkheid om te fantaseren en te ontdekken wat er nog meer is. Het gaat in tegen de essentie van een

stadslandgoed. Kees Hund: "Een stadslandgoed moet tentakels in de omgeving hebben."

Zo is het kunstwerk 'Bridge of Life' ook niet geplaatst als een object op zich maar accentueert het kunstwerk een pad dat van het centrale gebouw naar het Lindeveld loopt. Op het Lindeveld staat een bijzondere boom, de Etagelinde. Die staat niet hiërarchisch in het centrum van de open boscirkel maar juist iets uit het midden. Het Lindeveld is geen eindpunt. Vanaf het Lindeveld kun je via informele bospaden de wandeling vervolgen.

De zichtlijn tussen de gebouwen van Kindervakantieland en Stad & Natuur Almere is na het opschuiven van Kindervakantieland vrij; het wandelpad loopt door en komt uit op het labyrint. Het labyrint is evenmin een eindpunt maar heeft een uitgang, het begin van een wandelpad in het bos. Net zo als je een roman leest ben je nieuwsgierig wat er nog meer gaat gebeuren, zo moet ook het landschap leesbaarheid hebben.

Het stadslandgoed heeft een opmerkelijke ontstaansgeschiedenis en toch is het een echt thuis geworden dankzij het begrijpelijke ontwerp, zijn speciale plekken en zijn talloze culturele en recreatieve activiteiten. Het is een bijzondere belevingsplek in en een entree naar de natuur.

Schaapskooi

De schaapskooi is een geschenk van Thijs Blom aan het stadslandgoed. Toen de grondtransacties voor Kasteel Almere rond waren, schonk Thijs Blom op een vrijdagmiddag in zijn schapenstal in Eemnes voor genodigden een zelfgemaakte pruimenjenever. 'Het was erg gezellig', herinnert de toenmalige wethouder Henk Smeeman zich. 'Dit zou ook iets moois zijn voor Stadslandgoed de Kempphaan', zei hij tegen zijn gastheer, onderwijl bewonderend naar de schapenstal kijkend. Blom is in Almere natuurlijk vooral bekend vanwege Kasteel Almere waarvan de bouw begon in 1999. Het project werd stilgelegd in 2002 om financiële redenen.

Desondanks is de schapenstal op het stadslandgoed er gekomen. De schaapskooi is van eikenhout, hij is degelijk en voor de eeuwigheid gebouwd. In deze Almeerse versie van een Eemnesser schaapskooi is de zolder wat verlaagd, waardoor meer hooi kan worden opgeslagen en de ruimte voor een happening als 'kerststal' knusser wordt.

De stal is gebouwd met het timmermansoog: niet op basis van een bouwtekening, maar op basis van ervaring van de timmerlui.

Herman Hake Banken

De Herman Hake Banken zijn robuuste stenen banken die te vinden zijn in het Educatiebos achter het Varkenskot. Ze zijn ontworpen door kunstenaar Siemen Bolhuis en vormen een monument voor (toen) vijftig jaar inzet van boswachter Herman Hake. Voor hem was het een onverwacht cadeautje en sinds die tijd is hij nog trotser op de Kempphaan. De banken zijn gemaakt van basaltsteen die ter plekke in de groeve in Duitsland zijn uitgezocht. Basalt is in Flevoland veel gebruikt om er de taluds van de dijken mee te versterken.

De Ids van Dussen Bijenstal

De bijenstal naast het gebouw van Stad & Natuur Almere is tot stand gekomen dankzij het enthousiasme en het doorzettingsvermogen van Ids van Dussen. Ids kreeg iets met bijen toen hij van Amsterdam naar Almere verhuisde. Hij is zelf bijen gaan houden, heeft er gedichten over geschreven en wilde in een bijenstal het plezier van het imkeren en de liefde voor de bijen overdragen op anderen.

Om de bijenstal te kunnen realiseren, zocht Ids steun bij de Almeerse Imkervereniging en hij ging op zoek naar een aannemer en een architect. De aannemer werd de imker Jan van den Breemer. Landschapsarchitect Kees Hund tekende het ontwerp. Het lariumhout uit de bossen van de Noordoostpolder werd op maat gezaagd door Rik Kielstra. Maar toen de bijenstal gebouwd zou worden, ontdekte iemand op het stadhuis dat het een 'onderwijsvoorziening' betrof. Derhalve moest het houten onderkomen voor de bijen met heipalen worden onderheid waarvoor constructeur Berend Garming de technische berekeningen maakte.

Nu zwaait imker Cor Dol de scepter in de bijenstal en net als Ids van Dussen ontvangt hij menig geïnteresseerde en vele schoolklassen om er te vertellen over de bijzondere wereld van de bijen.

Na het overlijden van Ids van Dussen is de stal naar hem vernoemd. Zijn familie heeft zijn as bij de bijenstal uitgestrooid.

Balkengat

In het Balkengat wordt hout gewaterd. Door dit wateren ondergaat het hout een vorm van conservering waardoor het beter geschikt is voor verdere verwerking. Het is een oude techniek die niet veel meer wordt toegepast maar natuurlijk goed past op een stadslandgoed in een bos.

Het Balkengat ligt in een open ruimte in het bos, langs het Tjiftjafpad. De grond van het Balkengat is gebruikt om het labyrint aan te leggen.

Labyrint

Eenmaal aangelegd was het labyrint voor veel mensen aanleiding tot het stellen van deze vraag 'waar is het doolhof'? Het was de reden om een klein doolhof aan te leggen want een labyrint is geen doolhof.

Karakteristiek aan een labyrint is dat het bestaat uit een lang pad dat je kunt aflopen. Labyrinten kom je veel tegen in kathedraal en dan leidt het pad naar het midden van het labyrint. Een labyrint in een kathedraal aflopen is natuurlijk niet geheel vrijblijvend, zo kun je er bijvoorbeeld je 'zonden' overdenken. Zo'n opdracht geeft het labyrint op het

stadslandgoed niet aan haar bezoekers en ook het middelpunt ontbreekt. Er is wel een lang pad maar dat pad komt uit bij een uitgang waar je de route kunt voortzetten.

Doolhof

Het doolhof is bestemd voor kinderen. Het bestaat uit lage beukenhagen waar kleine kinderen niet overheen kunnen kijken. Dus voor hen is het echt 'dolen' om bij het middelpunt van het doolhof te komen.

Eigenlijk zou je vanuit het middelpunt met een trap naar boven moeten om dan via een brug over het doolhof te lopen zodat je kunt zien hoe het in elkaar zit en hoe je bent gefopt.

Zo'n brug is er niet. De uitkijktoren heeft de functie van de brug overgenomen. Vanuit de toren is er zicht op het doolhof maar het heeft geen zin om vanuit het doolhof naar de uitkijktoren te lopen, om uit het doolhof te komen. Een doolhof zit nou eenmaal zo in elkaar dat je gelokt wordt om fout te lopen.

Varkenskot

Het varkenskot is in 2002 gebouwd door vrijwilligers van Rotary Almere. Het wordt vrijwel permanent bewoond door varkens die voor educatieve doeleinden worden gehouden. In de wei bij het varkenskot staat de Bangaboom. Een houten informatiezuil langs het pad naar het varkenskot laat zien waar deze eik staat.

IVN Bomentuin

In de IVN Bomentuin staan 45 boomsoorten die in het Waterlandse Bos voorkomen. De bomentuin is een initiatief van het Almeerse IVN, een organisatie van natuurliefhebbers. Doel is om Almeeders bekend te maken met de bomen in de bossen.

Bij de bomen staan bordjes met hun namen en informatie. De IVN Bomentuin is aangeplant op 24 maart 2004

LED straatverlichting

LED straatverlichting is op het stadslandgoed als één van de eerste toegepast in Nederland. Strikt genomen was dat wettelijk nog niet mogelijk: straatverlichting moet volgens de regels een bepaalde hoeveelheid 'lux' uitstralen en daar voldeed de LED verlichting niet aan.

Dat heeft het enthousiasme echter niet geremd. Zelfs 's avonds zijn in het bos proefopstellingen uitgevoerd om uit te zoeken wat de juiste lichthoeveelheid is.

Speelhof

Het Speelhof is een speelplek voor de allerkleinste. Het ligt langs de Kempphaanlaan. De klim-, wiebel- en speeltoestellen zijn geplaatst op een zandheuvel. Ze zijn gemaakt van acaciaboomstammen en vervaardigd door Rik Kielstra. De houten leeuw is van de hand van Mark Banga.

Bridge of Life

Het kunstwerk Bridge of Life heeft ooit gestaan op de Floriade in de Haarlemmermeer. Burgemeester Hans Ouwerkerk kreeg het bij zijn afscheid als burgemeester cadeau en hij vond de Kempphaan een geschikte locatie.

Houten brug

De houten brug in een wandelpad naar het Lindeveld is gebouwd van palen die ooit als steiger dienden in Almere Haven. Na de sloop van deze steiger is het hout naar het Weerwater gebracht om opnieuw gebruikt te worden. Daar is het nooit van gekomen. Op een gegeven moment lag het er zo lang dat bijna niemand meer wist waarvoor het gebruikt moest worden. Vervolgens is er deze brug op het stadslandgoed van gebouwd.

Bijzondere bomen

Op het stadslandgoed staan verschillende bomen met een verhaal. Achter het gebouw van Stad & Natuur Almere staat de boom van de Roefelraad, een bijzonder gesnoeide gele kornoelje. De roefelraad wordt ook wel kindergemeenteraad genoemd. Deze jonge politici hadden al snel door dat politiek bedrijven gepaard gaat met het gebruik van veel papier en daarom wilden ze de natuur iets teruggeven door een boom te planten.

Vlakbij staat de Bert Gijsberts Boom. De boom, een geschenk van zijn medewerkers, heeft Bert Gijsberts geplant toen hij directeur was van het groenbedrijf Boogaart Almere. De bijzondere plek voor deze boom dankt hij aan zijn inzet voor het stadslandgoed en zijn vele bestuurlijke functies in Almere en Flevoland. In de tuin naast het gebouw van Stad & Natuur Almere staat de Hans Amber Boom. Een geschenk van de medewerkers aan Hans Warrink die het wel passend vonden om bij de naamgeving van deze bijzondere boom zijn achternaam te vervangen door de naam van de kleurrijke en soms enigszins grillige amberboom. De polonia in deze tuin is geplant door de Almeerse afdeling van Groei en Bloei bij haar vijftienvijftigjarige bestaan.

De Dagbladvanalmereboom is een treurbeuk die in 2002 door de redactieleden van het Dagblad van Almere is geplant nadat het laatste nummer van deze krant was verschenen en Almere niet meer over een eigen dagblad beschikte. Hij staat links naast het pad naar het Varkenskot.

Aan de rand van de IVN Bomentuin staat de Henk Smeeman Boom, een Tilia europaea 'Euchlora' (een linde). Dit was het geschenk voor Henk Smeeman toen hij vertrok als wethouder. In de naar hem vernoemde boom hangt een aantal stoelen. Dat aantal staat voor de jaren dat hij een wethouderszetel bekleedde. Bij deze boom begint een beukenlaan die

naar de stortplaats Braambergen loopt. Deze laan zal in de toekomst beëindigd worden door een cirkel van Italiaanse populieren.

Op het lindeveld staat de EtageLinde. Een linde die in etages is gesnoeid, is een etageLinde. Zo'n boom is een oud fenomeen: de bovenste van de drie etages is voor de goden, de middelste etage voor de beter bedeeden en de onderste etage is voor het gewone volk. Deze EtageLinde is geplant bij het vertrek van Bert Hanssen. Hij was directeur gemeentewerken bij de gemeente Almere en in zijn laatste dienstjaren projectleider. De realisatie van Stadslandgoed de Kemphaan was één van zijn projecten.

Bangaboom

In de varkenswei bij het varkenskot staat de Bangaboom. De Bangaboom is vernoemd naar de familie Banga. Het bijzondere is dat drie generaties Banga's in Almere in het groen hebben gewerkt of werken.

De opa, Sake, was als opzichter werkzaam bij de aanplant van de bossen ten zuiden van de A6. Zijn zoon, Evert, is later als groenopzichter gaan werken bij de gemeente Almere. De kleinzoon, Mark, werkt als hovenier in Almere en onderhoudt dus nu de bomen die zijn opa geplant heeft en door zijn vader worden beheerd. Mark is ook een meester in het gebruik van de kettingzaag: hij maakt kunstwerken van boomstammen. De grote houten leeuw in het speelhof is van zijn hand.

Natuurbelevingcentrum/Oostvaardersplassen

Eenvoudig of complexe natuur?

Wat is natuur? Er was veel wetenschappelijk onderzoek voor nodig om te bewijzen dat de ringslang voorkomt in Almere, maar de Almeerders zelf wisten het al lang.

De ringslang genoot jarenlang een bijzondere status; voor de soort was subsidie beschikbaar en het hele land werd vol gelegd met broeihopen. De ringslang wordt geacht daarin zijn eieren te leggen.

Ook Almere krijgt zijn broeihopen. Ze zijn niet nodig want iedere zomer vinden de bewoners van de Dijkmeent in Almere Haven kleine ringslangetjes in hun tuin en huizen. Die worden vervolgens netjes in jampotjes afgeleverd bij het Natuurcentrum het Eksternest in het Beginbos.

De verklaring voor dit fenomeen is eenvoudig; ringslangen zwemmen vanuit het Gooi door het Gooimeer en leggen hun eieren tussen de basaltstenen aan de voet van de dijk. De stenen worden opgewarmd door de zon en geven hun warmte af aan de eieren, waardoor ze snel uitkomen en de jonge slangetjes vervolgens landinwaarts trekken.

Ringslangen in een potje dus. Potjes komen we nog meer tegen en dan is er ook sprake van natuur. De eerste Almeerders, eind jaren zeventig, zijn echte 'jager-verzamelaars' die alles wat eetbaar is in een potje stoppen. Jam, siroop en sap van vlierbessen en gebakken vlierbloesem. Ook de bessen van sleedoorn, 'bekkentrekkers' genoemd omdat ze zo zuur zijn, genieten grote populariteit. Later, als de bomen ouder worden, gaan ook de walnotenverzamelaars en de kersenplukkers op pad. Ieder najaar gaan er nog steeds veel mensen op zoek naar het eetbare in het landschap en ze hebben ook een club, Almeerse Weelde, waar ze recepten uitwisselen en hun afzet proberen te regelen.

Is wilde natuur natuur? De vos is geen huisdier maar in Almere is hij niet zeldzaam; hij zwerft langs de straten, maakt zijn slaapplek tussen de vaste planten in de achtertuin en als een kat verkeersslachtoffer wordt, dan wordt hij razendsnel door een vos geruimd. Kippen houden in Almere is problematisch geworden, fazanten en wilde konijnen zien hun aantallen gedecimeerd. En ook het afgedankte huiskonijn, dat vaak over het hek van de kinderboerderij wordt gezet, heeft een serieus probleem. De vos lust wel pap van Flappie.

Het stikt dus van de vossen, ze worden niet bejaagd en voedsel lijkt overal aanwezig. Op menig bouwplaats voert de bouwvakker zijn broodtrommel op aan een vos, die zich meestal trouw om twaalf uur meldt. De werkman zal zichzelf daarna trakteren op een patatje 'oorlog' bij de lokale snackbar.

Ook vlier en wilg zijn natuur. Ze zijn niet aangeplant, maar hebben zich spontaan gevestigd. De zaden van de vlier verspreiden zich via de magen van de spreeuw. Die hebben zich vol gegeten op het oude land en ontlasten zich op hun vaste slaapplek in het net drooggelegde Flevoland. De zaden van de wilg zijn komen aanwaaien of misschien zijn de wilgentenen matten, die als fundering onder de Flevolandse dijken liggen, uitgelopen.

Het Wilde Wilgenbos is een natuurgebied waar de wilg en de vlier niet netjes op een rij, maar in wild verband een prachtig oerbos hebben gevormd. Van alle natuur in Almere is dit nog de meest ongerepte, hier heeft de mens nauwelijks ingegrepen.

Dat is anders voor de vier 'Natura 2000' gebieden waartussen het Wilde Wilgenbos een schakel vormt: IJmeer, Markermeer, Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen.

Aan de rand van het paradepaardje van de Nederlandse natuur, de Oostvaardersplassen, opent Natuurbelevingcentrum de Oostvaarders voor het publiek. Een 'kijkhut' noemen de betrokkenen het gebouw, niet zonder enige scherts. De betekenis van deze kwalificatie zal de meeste bezoekers ontgaan, want het grote panoramaraam van het gebouw biedt iets om stil of misschien wel heel erg opgewonden van te worden. Aan de andere kant van het glas ontvouwt zich een on-Nederlands fenomeen: tot aan de horizon is het blikveld exclusief in bezit genomen door spectaculaire natuur. Het natuurbelevingcentrum is een zeer uitgesproken plek waar stad en natuur elkaar ontmoeten.

In 1967 valt Zuidelijk Flevoland droog. Het gebied langs de Oostvaardersdijk krijgt de bestemming 'industrieterrein'.

Hier liggen echter de laagste delen van Zuidelijk Flevoland: als elders het water is weggemalen, is de bodem van het toekomstige bedrijventerrein nog nat en drassig. Aan inrichting van dit deel van de polder bestaat dan nog geen behoefte; er is elders volop werk. Er wordt alleen riet ingezaaid, zoals dat elders gebeurt om de bodem sneller te laten ontwateren.

Terwijl de natuur alle kans krijgt bezit te nemen van het gebied voltrekt zich een verandering. Ten eerste is de vraag naar bedrijventerrein in Nederland niet meer zo groot. Ten tweede heeft de onstuimige economische groei sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog ook andere behoeften naar voren gebracht dan alleen aan materiële welvaart. Vrije tijd, recreatiemogelijkheden en natuur worden belangrijk.

Als de bestemming industrieterrein langs de Oostvaardersdijk vervalt, krijgt het gebied de status tijdelijk natuurgebied. In 1974 wordt een kade aangelegd die voorkomt dat het zal verdrogen en daarmee zijn aantrekkelijkheid voor dieren en planten verliest. Het is één van de eerste maatregelen voor zekerstelling van het voortbestaan van het natuurgebied. In 1981 volgt een nieuwe belangrijke stap als wordt besloten tot verlegging van de spoorlijn in de Oostvaardersplassen ten gunste van de vergroting van het natuurgebied. Het zogenaamde 'droge deel' en het oorspronkelijke bekade 'natte deel' vormen nu samen het natuurgebied.

Wat men op dat moment met de Oostvaardersplassen wil, is het moeraskarakter van het gebied bewaren want een open, gevarieerd landschap met droog en nat land is aantrekkelijk voor (water)vogels. Een groot probleem is dichtgroeien van het natuurgebied. Het is het lot van elk Nederlands landschap waar de natuur haar gang kan gaan en waar zee- of rivierwater het land niet meer kan overstromen.

De beheerder, de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, voert beheerexperimenten uit met maaien en begrazen om het gebied open te houden. Van nature is er al een 'grazer' aanwezig, de grauwe gans. Deze vogel vreet met name in de zomer in het natte deel van de Oostvaardersplassen het riet en wortelstokken van riet weg. Buiten het zomerseizoen hebben de ganzen echter behoefte aan jong en kort gras dat ze kunnen vinden in het drogere deel van het gebied. Daarvoor zijn echter wel grote grazers nodig die het gras kort houden. Hiervoor worden paarden en runderen, afkomstig van biologisch werkende boerenbedrijven uit Zuidelijk Flevoland, ingeschakeld. Dat zal allemaal veranderen als Staatsbosbeheer het beheer overneemt. Staatsbosbeheer heeft een andere visie en het contact met de boeren wordt beëindigd; de taak van de landbouwhuisdieren wordt overgenomen door geïmporteerde Heckrunderen en konikpaarden en sinds 1992 ook edelherten.

Jaren later is het een roedel van vijftig verstijfde winterkoude edelherten die onverwacht met bezoekers geconfronteerd worden en even tijd nodig hebben om, zoals ze altijd bij mensen doen, op de vlucht te slaan. Het zijn mensen uit Almere die een bezoek brengen aan het gebied. Ze moeten nadenken over de relatie tussen de stad en de natuur, over Almere en de Oostvaardersplassen.

De confrontatie met de edelherten vindt plaats in wat dan nog het Fluitbos heet (nu het Oostvaardersbos). Een bos dat tot halverwege de jaren negentig fungeert zoals het ontworpen is, als stadsrand. Het is een brede strook dicht opeen geplante bosvakken om de bewoners beschutting te geven tegen de (ooit) lege en winderige polder. Maar het Fluitbos is ook de kern van wat onwenselijk is: het natuurgebied de Oostvaardersplassen en de stad Almere liggen van elkaar afgekeerd.

De stad is inmiddels flink gegroeid maar mooie groeicijfers zijn niet meer voldoende. Er is behoefte aan meer. Dat zie je onder andere in de gemeentelijke beleidsnota 'Almere Waterstad!' uit 1996. De nota beoogt 'de relatieve anonimiteit van de nieuwe stad Almere voor inwoners en buitenstaanders te doorbreken door haar bijzondere blauwe en groene karakter nadrukkelijker te ontwikkelen'.

In het stuk wordt op een kaart van de Oostvaardersplassen een ster geplaatst. De ster belichaamt de wens dat de natuur van de Oostvaardersplassen betekenis moet krijgen voor de stad en haar inwoners.

Er spelen nog enkele aspecten waardoor de barrière tussen natuur en stad zal worden doorbroken.

De beheerder van de Oostvaardersplassen, Staatsbosbeheer, wil dat haar natuurgebieden toegankelijk en beleefbaar zijn. De gemeente Almere wil ook een verbinding met de Oostvaardersplassen: het is een plek waar Almeers trots op zijn, maar het gebied is nauwelijks toegankelijk. De gemeente wil daarnaast een tweede natuureducatief centrum, een plek waar iedere Almeerder zich thuis kan voelen. Voor de realisatie blijkt het project 'OPAL' (Oostvaardersplassen Almere), een zogenaamd 'gebiedsgericht' project, een goed smeermiddel te zijn. Het is gestart om mogelijke conflicten tussen natuur, recreatie en bedrijvigheid in het noordwestelijke deel van Almere te voorkomen.

Twee van de vier doelstellingen van OPAL zijn volledig toegesneden op het gebied tussen de Oostvaardersplassen en de stad: een verdere ontwikkeling van de natuur en meer recreatie. OPAL heeft vooral een aanjagend effect omdat rijks gelden worden aangetrokken. En een niet onbelangrijk aspect is dat een aantal zaken bestuurlijk beklonken wordt tussen de betrokkenen. Dat had vooral een gunstig effect op de bouw en de locatie van Natuurbelevingscentrum de Oostvaarders, want het centrum ligt op een hotspot van planologische en juridische conflicten.

Zo ligt het centrum op een reservering voor een snelweg richting Noord-Holland. Dat probleem heeft men omzeild door het centrum te bouwen als een tijdelijk gebouw. Het is van hout en kan in no time worden afgebroken mocht er ooit nog een snelweg worden aangelegd.

Er is ook nog een moment geweest dat het gebouw op het grondgebied van twee gemeenten lag: Lelystad en Almere. Tijdens het ontwerpproces was het verstek, het uitstekende deel van het gebouw, boven het grondgebied van de gemeente Lelystad komen te liggen. Om een dubbele bouwvergunning te voorkomen is het gebouw verschoven: het panoramaraam geeft nu de grens weer van de gemeenten Almere en Lelystad. Daarover bestaat een aardige anekdote. In de raad van de gemeente Lelystad worden op een gegeven moment bezorgde vragen gesteld over de voorgenomen

bouwactiviteiten aan de zuidkant van de Oostvaardersplassen. De verantwoordelijke wethouder antwoordt even gevat als geruststellend 'dat het nou eenmaal niet mogelijk is om onze burens te verbieden over ons grondgebied uit te kijken'. Ten slotte ligt het gebouw in een Natura 2000 gebied. Er moest dus veel onderzoek worden verricht om te onderbouwen dat de natuur er niet op achteruit zou gaan. Gelukkig bleek uit dit onderzoek dat de natuur er alleen maar beter van kon worden; want een gebouw biedt mogelijke nestgelegenheid voor de huiswaluw en de huismus. De geuzennaam 'kijkhut' had veel van doen met de wens om met de bouwactiviteiten op deze gevoelige plek niet al te zeer op te vallen. Nu kun je in het centrum, dat zich van buiten zeer bescheiden toont, je trouwfeest houden, vergaderen, met een verrekijker vogels of andere dieren spotten of deelnemen aan een natuureducatief programma. Voor veel schoolklassen is het een bijzondere bestemming geworden.

Maritiem verleden

Net als het aan de andere kant van de spoorlijn liggende Kotterbos is ooit een min of meer willekeurige naam bedacht voor wat toen nog het Fluitbos heette. Die refereert aan Nederlands maritieme historie; blijkbaar had het bos geen duidelijke functie of toekomstige bestemming waar een goede passende naam bij bedacht kon worden. Iets wat ook ooit gold voor het natuurgebied de Oostvaardersplassen. 'Oostvaarders' zijn schepen of lieden die ooit op de Oostzee voeren en die de fundamenten legden van de welvaart van de Gouden Eeuw. Het fluitschip was tijdens en na de Gouden Eeuw een belangrijk onderdeel van Nederlands maritieme handelsmacht. Een kotter werd vooral gebruikt op de binnenwateren zoals de Zuiderzee.

De naamgeving is nu heel consequent: u stapt uit op station Oostvaarders, loopt over de Groene Loper door de Oostvaardersbuurt naar het Oostvaardersbos en bekijkt de Oostvaardersplassen vanuit Natuurbelevingcentrum de Oostvaarders.

De Groene Loper

De Groene Loper is een bewegwijzerde, informatieve wandelroute van ongeveer een half uur van station Oostvaarders in Almere Buiten naar het natuurbelevingcentrum.

Overgangsgebied

In het jaar 2000 is op basis van een plan van de Grontmij begonnen met de eerste werkzaamheden aan het overgangsgebied. Toen waren de eerste aanpassingen al gerealiseerd, de aanleg van het Jan van de Boschpad, waterpartijen en uitkijkpunten. Bezoekers kunnen vanaf het fietspad op een eenvoudige wijze de grote natuur aan de rand van de stad beleven.

Aan de hand van een ontwerp van Bleeker en Nauta Landschapsarchitecten is het aangrenzende bosgebied onderhanden genomen en de link met de stad gelegd. De natuurlijke kwaliteiten van het bosgebied zijn verbeterd door een meer open structuur te maken, landschapselementen uit het Oostvaardersplangebied toe te voegen en de diversiteit te vergroten. Het gebied is toegankelijker geworden door extra fiets- en wandelbruggen en uitkijkpunten. Voor de automobilist zijn parkeerplaatsen gerealiseerd. Vaarrecreanten hebben in het Kotterbos een eigen aanlegsteiger gekregen.

Eilandjes

De drie eilandjes in het water voor het natuurbelevingcentrum zijn er pas op het laatste moment gekomen. Ze zijn bedacht toen het werk in uitvoering was. Het geeft het uitzicht meer diepte en het was goedkoop, omdat die grond niet hoefde te worden uitgegraven. Tijdens het eerste jaar vestigde zich er al een kolonie kluten.

Het natuurbelevingcentrum

Uit een ontwerpcompetitie tussen verschillende architecten kwam het plan van Drost & van Veen Architecten als aantrekkelijkste naar voren. Het sloot het beste aan op de visie voor het gebied en voldeed aan de ruimtelijke en juridische eisen. Die zijn nu goed herkenbaar in de ligging en de verschijningsvorm van het gebouw.

Het natuurbelevingcentrum ligt op een kruising van twee assen. Langs de ene as gaat het land over in water en een recreatiebos voor mensen wordt zuivere natuurruimte voor dieren en planten. Deze as wordt gemarkeerd door een speciaal aangelegd dijklichaam dat eindigt in de oostelijke flank van het gebouw. Het dijklichaam geeft beschutting zowel aan de natuur als aan de wandelaar. Aan de andere zijde van het gebouw overheerst juist de weidsheid.

De tweede as staat haaks op de eerste as en vormt de directe toegang vanuit de stad tot het gebied. Deze lijn wordt geflankeerd door een wetting, die vanuit het bos juist bij de westelijke gevel van het gebouw aansluit op het water en de ruimte van de Oostvaardersplassen.

De twee assen hebben zich vertaald in het architectonische ontwerp. Voor de bezoeker is, aan de kant van de entree, het gebouw uitnodigend in de vorm van een verticaal bakken dat oprijst uit het vlakke land. Achter de hoge entree verandert de vorm. Aan de kant van de Oostvaardersplassen wordt het volume horizontaal en breed; het gebouw camoufleert zich. Er zijn aan deze kant geen uitgangen in het gebouw. Het rumoer van de stad eindigt in een oase van rust.

In de gevel is de gedaanteverwisseling herkenbaar aan de veranderende vormen van de ramen op de verdieping. De gevelbekleding versterkt dat effect. De gevel bestaat uit houten panelen met wisselende diagonale plankenbetimmering. De donkere silhouetten van de grote grazers en de soms felle plantkleuren vormden de inspiratie voor de kleur van de gevel.

Opalboom

De kunstenaar Boyd Buter uit Almere is geïnspireerd geweest door de ogenschijnlijke tegenstrijdigheid van het project 'Opal': overheden, milieubeschermers, natuurbeheerders en bedrijfsleven die samenwerken. Hij vond deze aanpak een ommekeer in het denken en dat liet hij met deze boom letterlijk zien. De wilg (*Salix alba*) is met de wortels naar boven aangeplant. De stam heeft wortels gemaakt en zo is hij doorgegroeid en dat is nog steeds herkenbaar. De letters Opal staan voor Almere Oostvaardersplassen. De boom is aangeplant bij het Jac. P. Thijssepad/Jan van de Boschpad op 17 januari 2002.

Flaptekst/colofon

Flaptekst

'Stad en natuur' gaat over de geschiedenis van het groen van Almere en dan vooral over de ingebruikname van het landschap door de mens.

In het voorwoord schetst Hans Warrink de grote lijnen van de ontwikkeling van Almere en het groen en hoe hij dat heeft beleefd.

Ben te Raai beschrijft hoe in het Beginbos en het Vroege Vogelbos de inwoners hun eerste venster op het Almeerse groen krijgen. Het is een geleidelijke en logische inbezitname van het landschap. Het stadslandgoed in het Almeerderhout is daarentegen een incident. Het landgoed was nooit voorzien maar een gedurfd initiatief vanuit de samenleving om de Buitenruimte van Almere op een zinvolle manier dichterbij de stad te trekken. Met de Oostvaardersplassen en de inmiddels sterk uitgebreide stad dreigde het bijna mis te gaan omdat het nooit geplande natuurgebied en de stad zich van elkaar af dreigden te keren. Maar die ontwikkeling is uiteindelijk omgedraaid en het gebied tussen Almere en de Oostvaardersplassen is een bijzondere icoon geworden als het gaat om stad en natuur.

'Stad en natuur' is verschenen ter gelegenheid van het vertrek van Hans Warrink op 28 maart 2013 als directeur van Stichting Stad & Natuur Almere.

Colofon

'Stad en natuur' is een uitgave van de Stichting Stad & Natuur Almere, 2013.

www.stadennatuur.nl

Tekst: Ben te Raai

De passages in Natuurbelevingscentrum/Oostvaardersplassen over de ringslang, de vos en de wilg en de vlier zijn gebaseerd op teksten van Hans Warrink.

Het voorwoord is geschreven door Hans Warrink.

Vormgeving: Studio Berry Slok

Fotografie: